

СРПСКА МИТОЛОГИЈА





Кривцима без кривице!

Видео сам принципе и системе који су изгледали чвршћи од гранита како се разилазе као магла пред равнодушним или зурадним очима светине, а до малочас уистину маглу како се пред тим истим очима крутне и изграђује у неприкосновене и свете принципе, чвршће од гранита. А видео сам и смрт и болест и ратове и буне. И пред свим тим ја сам се питао који је смисао тих промена, који је план по коме се све то дешава и који је циљ коме води. И ма колико да сам гледао, слушао и размишљао, ја нисам нашао ни смисла ни плана ни циља свему томе. Али сам дошао до једног негативног закључка: да наша лична мисао у свом напору не значи много и да не може ништа; и до другог, позитивног: да треба ослушкивати легенде, те трагове колективних људских настојања кроз столећа, и из њих одгонетати, колико се може, смисао наше судбине.

Има неколико тачака људске активности око којих се кроз сва времена, споро и у финим наслагама, стварају легенде. Збуњиван дуго оним што се непосредно дешавало око мене, ја сам у другој половини свог живота дошао до закључка: да је узалудно и погрешно тражити смисао у безначајним а привидно тако важним догађајима који се дешавају око нас, него да га треба тражити у оним наслагама које столећа стварају око неколико главнијих легенди човечанства. Те наслаге стално, иако све мање верно, понављају облик оног зрнца истине око којег се слажу, и тако га преносе кроз столећа. У бајкама је права историја човечанства, из њих се да наслутити, ако не и потпуно открити, њен смисао.

Андрићев *Тоја*

УВОД У НОЋ

Црна ноћ, мрачна ноћ, мркла ноћ, тамна ноћ, туробна ноћ, самотна ноћ, глува ноћ, бескрајна ноћ, непрозирна ноћ, тешка ноћ, кобна ноћ, страшна ноћ, болна ноћ, језива ноћ, чемерна ноћ, ноћ без утехе, последња ноћ, нестати у ноћи, отићи у ноћ, прогутала га ноћ, изгубити се у ноћи, Вартоломејска ноћ, валпургина ноћ, Кристална ноћ, Ноћ дутих ножева, ноћна мора, ноћна страва, авети ноћи, ноћнице, ноћничине, толико тога тешког као млинско камење сместила је ноћ у своје баршунасто крило. Изнад тог крила раширене су њене руке, које као да кажу: „Узмите, моје тамне ризнице непресушне су тегобом!“

Зато се каже добро јутро и добар дан, али само – лаку ноћ! Јутра и дане некако ћемо прегурати, али за лакоћу ноћи треба нам савезништво, јер чини се да не смемо да останемо сами у њеном загрљају. Уосталом, дан свиће, или се рађа, а ноћ се спушта, пада, као што се спуштају и падају тешке завесе, које подразумевају терет, тегобу и крај.

Лети се ноћ спушта, тихо и полако, прикрада се кроз сутон у коме гасну боје и сјај, потом кроз сумрак када њен тамни вео већ покрива пределе и ствари, а само још хоризонт одолева, сабласно блед. Тск потом долази мркли мрак. Зимски ноћ пада, ступи се на свет у један мах и преплави га. Те дуге зимске ноћи, у којима Сунце губи снагу, најопасније су.

Када једни другима пожелимо лаку ноћ, наивно верујући у моћ речи, и легнемо у постељу – ноћ овлада нама. Насупрот дану, који је попут неког божанства сам против свих, па зато и немоћан, ноћ је са сваким од нас понаособ, лицем у лице, можемо да јој осетимо дах. Они које ноћ буди кажу да је тешка, лепљива, час хладна, час врела, препуна мразног зноја, који се по човеку хвата као иње, мрзне му и влажи постељу и тело, увлачи се у душу.

Кад се људи повуку, спусте резе и закључају браве, њихов свет је само њихова кућа. Све остало заузела је ноћ, ноћ и њена бешумна бића. Тако је одвајкада – ко живи у ноћи мора бити тих, јер у тишини, у глувости, у муку је снага ноћи, а она је неизмерна и тешко оном ко је искушава. Свако светло и брзо око, свака нечујна шапа и кобна канџа, паперјасто крило и оштри кљун, мора увек бити на опрезу да не повреди тишину ноћи. Иначе – ноћ ће их прогутати. Из те ноћне тишине, из њене таме израњају и наша бунтовна бића – вампири и вештице.

Некада, када су постојали петлови, муке ноћи трајале су до њиховог првог певања, око један сат после поноћи. Дана, када се дан продужава светлима и буком, када људи мисле да ће тако преварити ноћ и када петлова више нема, мучење траје све до првог прозрака сунца, до освита, осветка, или сванућа, када свет осване у свом меком сивилу без боја. Освит је прва предстража дана, као што је сутон прва ноћна ухода. Тада мученици ноћи, ако су из ње изашли, могу да уснују свој сан, обасјани и умирени светлошћу.

До идуће ноћи. У коју сад улазимо!

Миленко Бодироговић



Драган Бибин
Увод у ноћ, уђе на платну



Ивица Стевановић је рођен 1977. године у Нишу. Дипломирао је и магистрирао на Академији уметности у Новом Саду, где данас предаје графику књиге и стрип. До сада је публиковао, у уџбеницима, сликовницама и књигама, више од хиљаду илустрација.

Бече из мајчинских стомака, кад дође време за то, углавном провире главом, као да би прво да осмотре шта их то чека напољу, какав је то свет. Али, постоје и оне ретке које то чине својим мајушним стопалима и кратким ногама, за сваки случај, јер тако је сигурније. За њих кажу да су рођене наопако. Наопако је зато што је ретко, што је другачије од уобичајеног. Наопако још значи и како не треба, и како не ваља, и рђаво, и зло, и опасно, и погрешно и још штошта лошег. Ничег доброг нема у том наопаком. А кад нешто пређе све границе каже се: „Зло и наопако!“

Толико буке око тога да ли је неко међу нас дошао показавши нам најпре своје теме или своју пету. Ови други, наопаки и несигурни, могу једном, кад дође време за то, постати вампири.

Деца могу на свет да дођу и у постељици, у оној финој опни која им је омогућавала да дишу и да се хране. Онај ко је довољно дуго био међу нама људима разумеће ту њихову жељу, то поверење у сигурност постељице која их није изневерила и у чију се заштиту и даље уздају. Проћи ће доста времена пре него што новорођенче схвати да нема те опне која ће га сачувати од искушења и тегоба света.

И ови, рођени у постељици, могу једном, кад дође време за то, да постану вампири.

Вампирима могу да постану и утопљеници и самоубице, они којима је живот прекинут нагло и неприродно, који су умрли незадовољни, са великим и неиспуњеним жељама, а већина животних жеља остаје неиспуњена. Такви, мислило се, имају несавладиву потребу да остану на овом свету, беспомоћно се вртећи око својих жеља, које у том вртлогу између живота и смрти постају све веће, са све мањим, са никаквим изгледима на испуњење.

Људи на које су врач бацили своје чини и они које је неко проклео такође су склони вампирењу.

И људи чији погребни обреди нису обављени како ваља и како се налаже, којима није упаљена свећа, или које је на одру прескочила нека животиња, или само њихова сен, повампиреће се.

Наопако рођена деца, деца рођена у постељици, утопљеници, самоубице, незадовољни покојници са неоствареним жељама, уврачани и проклетни, умрли без свеће – разнолика, шарена дружина над којом се надвија тамна сенка вампиризма, без икакве њихове кривице – чини се да немају ништа што их повезује, да су готово случајно одабрани и гурнути у наручје вечне ноћи. Тако се само чини.

Свима њима заједничко је да су другачији, да су другачије рођени, да су другачије живели, или умрли, другачије него што је прописивала уобичајена и пожељна људска судбина, да су били мимо света, који се, онда, на њих није могао ослонити, није им могао веровати.



Ивица Стевановић
Стасаваше валтра, лавирани туш / дигитално



Милош Вучуновић је рођен 1965. године. Дипломирао је и магистрирао на Академији уметности у Новом Саду. Бави се сликарством. Доцент је на Академији, где предаје анатомско цртање.

Онај ко је једном видео змаја никада неће моћи да га заборави. Застрашен, или задивљен, сасвим свеједно, није он успевао да утиша срце и смири дах, па да му се змај укаже јасно, у свој својој силини и лепоти. Због тога долази до оних немушних сведочења, која више описују предзнаке, веснике и околицу, него саму појаву змаја. Сви се, међутим, слажу да је било неког чудног затишја, а онда силног ветра и као неке грмљавине, а онда ватре, уз хук и тресак и подрхтавање земље. Пошто је све то баш тако било, изненадно и плаховито, није ни замерити нашем сведоку на збрканиости сећања која ће му остати засвагда, па чак и после смрти, јер прича о змајевидцу наставиће да обележава његову породицу, децу, унуке и праунуке, једнако као и оно место на којем је змаја угледао. Тако се сада Змајевцем зову и речница код Краљева, и планински врх у Драгачеву и извор код Зворника, а Змајевом село код Новог Сада и Змајевом водом извор у Куршумлији.

На несрећу данас много више знамо о змајевима него што су знали људи који су их некада сретали. Кажемо на несрећу, јер што ми више знамо о њима змајеви се све ређе појављују, па како се ближи време када ћемо знати све о свему, тако ће нестати још једне лепоте у свету – змајеви се више неће појављивати.





Милош Вујановић
Борба але и змаја, уље

Змај је у облику муње са пламеном куглом на врху. Чини се да је насупрот але – која има коњску главу и огромно тело сачињено од душа незадовољника, утопљеника и самоубица – змај унапред осуђен на пропаст. Али то је само привид! Змај, за разлику од але, у окришајима увек поприма најсврховитији облик.



Петар Меселџија је рођен 1965. године. Дипломирао је на Академији уметности у Новом Саду. Бави се сликарством и илустрацијом. Данас живи у Холандији, у месту Ког ан де Зану.

Борбе бикова су биле омиљене међу дивовима. Мада ово може изгледати окрутно, борбе бикова су, заправо, много безазленије од борби петлова. У њима се слабији увек на време повуче, а победник нема никакву жељу да наноси ране пораженом. Он је задовољан ако риком може да обзнани победу и отпрчи бојно поље на коме је остао сам.

Петар Меселџија
Борба бикова, уље на панслу







Драган Бибин је рођен 1984. године у Зрењанину. Дипломирао је 2008. године на Академији уметности у Новом Саду, смер Графичке комуникације, где тренутно завршава и мастер студије. Бави се истраживањем оптичких илузија у илустрацији. Углавном користи традиционалне сликарске технике, као што су јајчана темпера и уље. Добитник је Гран прија на Међународном бијеналу илустрације Златно перо 2011. за илустрације у књизи *Бунтовници – српска митологија*.

Кад се Страхинја родио његов отац Вид био је већ две године мртав. Зли језици наденуше му презиме Копиловић, јер се по њима није знало, а такви би све да знају, ко је Страхинјин отац. Страхинјину мајку Дивну називали су свакаким именима и говорили су да срамоти покојног, доброг Вида. А Вид је за њих постао добар тек кад је умро. За његова живота, ти исти, говоркали су да је наopak, будала и на своју руку. А највећа будала био је управо зато што је оженио Дивну, сиромашну, бледу и провидну, као да јој је душа у носу, и на леву ногу помало хрому девојку, која је одувек била зла, јер кад је неко такав, неимућан и нагрђен, тај мора бити зао. Није да су само лепушкасти и богати добри, шапутали су, јер и сами су били далеко од тога, али кад некога и Бог означи – чувај га се.

Дивна једва да је имала двадесет година кад се Вид утопио у Дунаву. Нису били заједно ни три месеца кад су га извадили из реке, већ помодрелог, и сахранили изван гробља. Кад је остала сама.

Ноћу би обилазила гроб, на коме није било ни крста, и миловала хумку. Обасипала га је цвећем – босиљком, калопером, смиљем, ивановом травом, перуником, милодухом, невеном и мајчином душицом – да њеном Виду, тамо негде, где је отишао и одакле неће да јој се врати, буде топло и мско, као да лежи у цвећу, и да му његов мирис донесе светло и боје овог света, без којих је остао, и, можда, надала се, бар прамен њене љубави, коју ће увек имати.

Да ли због тога што је рођен наopачке и што се утопио, па није умео ни да умре као прав и честит човек, како би рекли злобници, или привучен оним мирисима трава, или свладан чежњом за бледим Дивниним лицем, око чијих су се очију већ појавили модри колобари, сасвим је свеједно, тек – Вид се вратио. Повампирио се и једне ноћи, пепељаст и обвијен покровом, закуцао на Дивнин прозор. И од тада је долазио стално, чим тама завлада и село замре.



Драган Бибин
Валтир Вид, уље на платну



Вања Тодорић је рођен у Новом Саду, 1982. године. Дипломирао је на новосадској Академији уметности, на смеру Нови ликовни медији. За Вањин рад је карактеристично спајање традиционалног и дигиталног начина сликања.

Реч вештица је страшна, толико страшна да се није смела изговарати. Уместо ње говорило се каменица, или окаменица, са нескривеном жељом да се живо биће претвори у неживу ствар. Чак ни то није било довољно, него се казивало *тамо она*. Нека непозната *она*, која нема никакве везе с нама, којој чак ни име не знамо, као и некој од хиљада и хиљада незнатих жена, и која се налази негде тамо, где год јој драго и где је худа срећа однесе, само не овде, крај нас. Звали су је и кума, лицемерно и притворно, улагивачки, с намером да је одобровоље и умилостиве. Звали су је још и проклетница, и отпадница, и крвопилица, и бездушница, и пакосница, и непоменица, и бркача, и гадница...

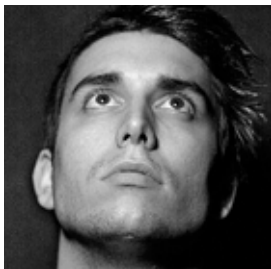
Кажу да реч вештица долази од прастарог вѣдети, што значи знати. Па, ако је тако, онда је страх од вештица уједно првотни страх од исконског и истинитог знања, оног истог које тражи да се мењамо из корена и са којим није лако живети, које нас стално искушава и доводи у сумњу, ломи нас и савија као трске на ветру, оставља без икаквог ослонца. Ко би желео такво знање? Ко би желео оне које га поседују?

Вештице су жене, удате, или обудовеле, готово никада девојке. Девојке су мљре, а тек удајом могу постати вештице. И док мљре само даве и муче људе, доводе их на праг смрти у тешким ноћима, дотле им вештице могу нанети много веће зло и превести их преко тог прага, тамо одакле више повратка нема. Тако зло у жени пупа и бокори се од рођења, расте и стасава, испрва слабашино и недовољно јако, али тек удајом расцветавала се оно и сија заводљиво, подло и мрачно.

Вештицама постају жене зачете на неки велики празник, или у зао час. Празника је много, али је ипак могуће пратити њихов след, док сваки час на овој земљи препуној тегобе може бити неподесан и зао. Мудри би, стога, били они који се суздржавају васцели живот, али такви, у страху од злог, могу пропустити и онај понеки добри час, какав, ваљда, мора кад-тад да изрони из дубоких ризница времена. Ето како се време руга људима, обесмишљавајући сваки њихов план, претварајући им живот у вечну игру са непознатим, као да жели да мудрост сачува само за себе, остављајући човеку тек неутешне мрвице увида и горко сазнање да је увек на губитку.



Вања Тодорић
Вестница Лепа, дигитално



Душко Бјељац је рођен 1984. године у Книну. Завршио је Средњу уметничку школу Богдан Шупут, а потом и студије на Академији уметности у Новом Саду, у класи професора Владе Ранчића, одсек Сликарство. Поред традиционалних ликовних техника у свом раду се изражава и модернијим ликовним изразом (street art).

А чиме се вампири баве у својим дугим ноћима, протегнутим, једна за другом, можда чак и у вечност? Чини се да ни они сами не знају шта да раде са својим новим животом.

Понеки од њих устане прво вече из гроба, вуче за собом покров у коме су га сахранили, осврће се, и готово по навизи крене кући. Али оно што је колико јуче била његова кућа, коју је можда и сам сазидао, сада то више није. Најрођенији, они које је можда волео и који су њега можда волели – сада га се плаше. Млади вампир, првonoћни, обилази кућу, дупа на врата, покушава да отвори прозоре. Али све је добро закључано, резе су спуштене, светло угашено. Он стоји у дворишту, оборене главе и спуштених рамена, док се на месечини сабласно беласа његов покров и само још лишће шушти. Ноћ је бескрајна.

— А где ћу ја сад? — упита нови вампир.

Нека уплашена душа, тамо из топлине његове бивше куће, коју је можда сам сазидао, викне:

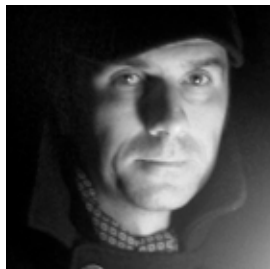
— Иди у горе, иди у шуме, иди у воде, иди у пустопољине!

Тако виче можда његова жена, она која га је до јуче волела, која је над одром плакала, звала га да се врати, звала га очињим видом и срцем својим и кршила руке. Тако виче, а мисли: „Иди где хоћеш, ради шта знаш, само се више не враћај овамо, умри кад си већ умро!“

И вампир стварно оде. Некако му се чини да испуњавајући њене жеље још увек суделује у животу, да је део неке заједнице, да између њега и ње постоји нека веза. Из ноћи у ноћ жури и ломата се по шумама, плива рекама, као медвед храни се живим рибама, сав је поцепан и у ритамима. Сваке ноћи устаје и жури на посао, јер тако му је речено. Што више ненастањених предела обиђе тим је срећнији. Све док не залута у оне пустопољине, обрасле коровом, драчом и глоговим трњем. Трчи бесомучно, као суманут, на важном је послу, све док му један трн не засече лице. Тад застане, осети да губи снагу, да копни и да поново умире, овај пут заувек. Последње што види је насмешено лице своје жене. Волели би да умире срећан, јер испунио је речено, обишао је горе, шуме, воде и пустопољине.



Душко Бјељац
Вампирче, акрил на панелу



Миодраг Перић је рођен 1971. године у Новом Саду. Дипломирао је на Академији уметности, одсек Вајарство. Самостално, у земљи и иностранству, излагао је преко двадесет пута.

Алу је тешко, веома тешко описати. Она је понајчешће невидљива, а ако и поприми неки облик склона је да га често мења. Тако у Грузи тврде да се ала не може видети, а све што је људским чулима доступно је њено пиштање док предводи градоносне облаке. На Косову пак кажу да се од читаве але може видети само њен реп. Када крене олуја са ветром и градом, ала на земљу спушта своје репове, њима чупа и односи усеве, а глава јој је горе, у оним облацима. Свако ко би имао несрећу да угледа алину главу сместа би полудео, а луд човек о мало чему може да сведочи. У селу Печењевцу, крај Лесковца, ала има коњску главу и змијолико тело које чине душе утопљеника, прерано умрлих и уопште мртвих незадовољника. Печењевачка ала је огромна. Она само у једном свом уху може да понесе шест хиљада ока грожђа, а од њеног пиштања пуцају крчази по кућама и људи губе слух.



Миодраг Перић
Дунавска ала, дрво/метал, скулптура у настајању

КУЛТУРНИ ЦЕНТАР НОВОГ САДА
КЛУБ “ТРИБИНА МЛАДИХ“
Католичка порта 5,
21 000 Нови Сад

Јануар 2012.

Тел: 021/528 972
www.kcns.org.rs
e-mail: tribinamladih@kcns.org.rs

Главни и одговорни уредник: Ласло Блашковић

Ликовни уредник: Ксенија Чобановић

Графичко обликовање: Светионик

Штампа: Футура, Петроварадин

Тираж: 250

Миленко Бодирोगић

Ивица Стевановић

Милош Вујановић

Петар Меселџија

Драган Бибин

Вања Тодорић

Душко Бјељац

Миодраг Перић



ОРФЕЛИН
ИЗДАВАШТВО

